

УДК 929.624.8

Олег Однороженко

ГЕРАЛЬДИКА КИРДІЙОВИЧІВ

Кирдійовичі становили гербове братство шляхетських родів руського походження, об'єднаних спільними геральдичними символами. Найдавнішим з уживаних ними знаків було півколо з двома відгалуженнями та додатковими елементами. За привілеєм короля Людовіка Анжуйського (1377) користувалися ліліям з варіаціями зображень їх у щитах (три лілії в половині щита або одна лілія на весь щит) і нашоломниках гербів. Родини та окремі особи могли вживати обидва символи. Паралельне використання різних знаків зумовило складний комплекс символіки, що поєднував елементи руської і західноєвропейської геральдики.

Ключові слова: Кирдійовичі, шляхетські герби, гербові братства, геральдика.

Кілька гербів, уживаних протягом XIV – XVI ст. шляхтою руського походження, репрезентували гербові братства, до яких могли входити не тільки кровні спільноти, а й чужі роди¹. Подібна практика була однією з характерних рис середньовічної польської геральдики, організованої в систему кількох стійких гербових спільнот². Кожен із належних цим об'єднанням гербів, позначений окремою назвою, міг уживатися сотнями або й тисячами носіїв. На руських теренах такими братствами від XVI ст. були спільноти, які користувалися гербами Корчак, Сас або Драго-Сас, Салава й Кирдій³. Первісно ці чотири геральдичні символи слугували знаками окремих родів – панів Горайських, Риботицьких, Галок і Кирдійовичів, пізніше вживалися відгалуженнями їх, а з XVI ст. поширилися й на

---

¹ *Znamierowski A.* Herbarz rodowy. Kompendium. – Warszawa, 2004. – S. 20.

² *Szymański J.* Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego. – Warszawa, 1993. – S. 5; *Szymański J.* Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku. – Warszawa, 2001. – S. V.

³ *Однороженко О.* Родова геральдика Руського королівства та Руських земель Корони Польської XIV – XVI ст. – Харків, 2009. – С. 72–98.

чужі роди. Та якщо герби Корчак і Драго-Сас охопили сотні неспоріднених між собою родів⁴, у чому немаловажну роль зіграли перші річпосполитські гербівники⁵, то гербом, який з початку XVI ст. відомий під назвою Кирдій (щит розтято: у першій частині на блакитному полі три срібні лілії в стовп, а в другій – червоне поле; над щитом шолом під шоломовою короною, у нашоломнику три страусові пера, навколо щита намет: справа – блакитно-срібний, зліва – червоно-срібний)⁶ користувалися роди, похідні здебільшого від пана Кирдія, що жив у другій половині XIV ст.

За легендою, викладеною в різних списках т. зв. «Клейнодів Длугоша», герб був наданий пану Кирдію угорським і польським королем Людовіком Анжуйським за військову доблесть, виявлену 1377 р. під час облоги Белза. Рукопис Лентовського («*Insignia seu clenodia regni Polonie*»), що походить із другої половини XVI ст.⁷, оповідає, зокрема: «*Kierdeia genus frequens et muneris in terris Rvsie regno Polonie subiectis, quod insigni defert tria lilia alba, unum super aliud, in campo caelestino in prima medietate scuti, in altera vero tantummodo rubeum campum. Hoc insigne et talia arma Lvdovicus tunc Polonie et Hungarie rex, obsidens castrum Belsum anno Domini 130 [1377], dignoscitur illis contulisse, ubi tunc prefatum genus nullo insignio nobilitatum fuit*»⁸. Кольорові зображення герба представлені в рукописному гербівнику «*Stemmata Polonica*» з Бібліотеки Арсеналу в

⁴ Див.: *Górzyński S., Kochanowski J. Herby szlachty polskiej.* – Warszawa, 1990.

⁵ *Однороженко О.* До питання про українські назви родових гербів Корони Польської // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики: Збірка наук. пр. – Київ, 2007. – Ч. 14. – С. 116–129; *його ж.* Українські назви родових гербів Корони Польської // Правобережний гербівник. Нотатки про легітимовану шляхту Київської губернії (1802–1810 рр.) / уклад *Є. Чернецький.* – Біла Церква, 2007. – Т. 3. – С. 159–172; *його ж.* Руська родова геральдика напередодні та після Люблинської унії: до питання генези річпосполитської геральдики // Проблеми інтеграції і інкарпарації ў развіцці Цэнтральнай і Усходняй Еўропы ў перыяд ранняга Новага часу. – Мінск, 2010. – С. 135–148.

⁶ *Paprocki B.* Gniazdo cnoty skąd herby rycerstwa sławnego Królestwa Polskiego, Wielkiego Księstwa Litewskiego, Ruskiego y inszych państw początek swoy maia. – Kraków, 1578. – S. 1125; *Paprocki B.* Herby rycerstwa polskiego. – Kraków, 1858. – S. 700; *Okolski S.* Orbis Polonus. – Cracoviae, 1641. – Т. 1. – P. 379; Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie (далі: BCz). – Rkps 1740 («*Compendium*»). – St. 108/116; *Kojalowicz W.* Herbarz rycerstwa Wielkiego Księstwa Litewskiego zwany Compendium. – Kraków, 1897. – S. 86; *Niesiecki K.* Herbarz Polski, powiększony dodatkami późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych i wydany przez Jana Nepomucena Bobrowicza. – Lipsk, 1840. – Т. 5. – S. 80–81.

⁷ *Muczkowski J.* Wiadomość o rękopismach historii Długosza, jego Banderia Prutenorum tudzież Insignia seu clenodia regni Poloniae. – Kraków, 1851. – S. 123–157.

⁸ *Friedberg M.* Klejnoty Długoszowe // Rocznik Towarzystwa Heraldycznego. – Kraków, 1930. – Т. 10. – S. 85, nr 134; *Piekosiński F.* Heraldyka polska wieków średnich. – Kraków, 1899. – S. 70.

Парижі⁹ (*рис. 1*) та гербівнику «Liber insigniorum regionum atque clenodiorum Regni Poloniae summa cum diligencia elaboratus 1575» роботи Еразма Каміна¹⁰ (*рис. 2*). У першому з них читаємо: «Kierdeya. Kierdeia est frequens in terris Russie hec familia, pro insigni defert tria lilia alba in campo coelestino in prima medietate scuti, in altera vero tantum campum rubeum. Quod insigne Lodovicus, tunc Poloniae et Hungariae rex, obsidens castrum Bels anno domini 130 [1377] dignoscitur illis contulisse, cum antehac hoc genus hominum nullo fuerit stemmate insignitum»¹¹. У другому зазначено: «Kierdeiowa genus frequens et numerosum in terris Russiae regno Poloniae subiectis et pro insigni defert tria lilia alba, unum alteri superposita, in campo caelestino in prima medietate scuti, in altera vero tantummodo rubeum campum. Hoc insigne et talia arma Ludouicus tunc Poloniae et Hungariae rex, obsidens castrum Bels anno Domini 1371 [1377], dinoscitur illis contulisse, ubi tunc praefatum genus ante nullo insigni nobilitatum fuit»¹².

У кольоровій версії гербівника Марка Амброзія з Ниси «Arma Regni Poloniae» (1562) герб Кирдій у звичному вигляді – у першій частині розтягто-го щита на блакитному полі зображено три срібні лілії в стовп, друга частина – червона¹³ (*рис. 3*). Бартош Папроцький повторює переказ про надання герба королем Людовіком Анжуйським. У гербівнику «Gniazdo spotu» (1578) він пише: «Początek herbu trzech Leliy, kthory zową w tym wieku Kierdeia, ten był nadał krol Lodwik rycerzowi tak rzeczonemu, ktorego nazwiskiem aż po ten wiek potomstwo sie zowie. Ten ma być Lelye białe w polu błękitnym, druga część pola czerwonego»¹⁴ (*рис. 4*), а в «Herbach rycerstwa polskiego» (1584): «O klejnocie Kierdeja, tamże na Rusi nabytym, co wspomina Długosz temi słowy: Hos insigne et talia arma, Ludovicus tunc Poloniae et Hungariae rex obsedens castrus Bels, illis contulit, genus ruthenicum, viri bellicosi in ea domo; mają być trzy Lilie białe w pół pola błękitnego, drugie pół pola czerwonego»¹⁵ (*рис. 5*).

Подібним чином інформація подана в «Kronice Polskiej» Марціна Бельського (1597): «Ten Hrycko Kierdeiowic był tego herbu co go zowiemy

⁹ Bibliothèque de l'Arsenal. – Manuscrit 1114.

¹⁰ Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. Івана Франка, Відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф. П. Максименка. – Рукопис III, 995.

¹¹ Friedberg M. Klejnoty Długoszowe... – S. 85, nr 134; *Polackówna H. Stemmata Polonica. Rękopis nr 1114 Klejnotów Długosza w Bibliotece Arsenalu w Paryżu // Prace Sekcji Historii Sztuki i Kultury Towarzystwa Naukowego we Lwowie, 1927. – T. 1. – S. 43.*

¹² Friedberg M. Klejnoty... – S. 85, nr 134; s. 105, nr 137.

¹³ *Szymański J. Nieznane źródło heraldyki polskiej z XVI wieku // Studia Źródłoznawcze. – Warszawa, 1990. – T. 32–33. – S. 139; Ambrosius Marcus de Nissa. Arma Regni Poloniae. – Antwerpiae, 1562. – F. 16.*

¹⁴ *Paprocki B. Gniazdo... – S. 1125.*

¹⁵ *Paprocki B. Herby... – S. 700.*

Kierdeiwowa, maią bydz trzy Lelie w puł pola błękitnego, a drugie puł pole ma bydz czerwone. Ten herb nadał w Rusi Ludwik Krol Polski y Węgierski niektorym tam obywatelom za pewne zasługi, na ten czas, gdy Belz obległ»¹⁶ (рис. 6). У гербівнику Шимона Окольського «Orbis Polonus» (1641): «Kierdeia. Delineatio: Est clypeus per medium in longum linea sectus, partem dextram caeruleam gerit, in qua lilia alba tria per ordinem, vnum scilicet sub alio ponuntur. Sed quia lilia sunt extremitatibus ad inuicem juncta per modum Armorum Gozdauae, tria apparent specie lilia, sed numero sunt sex. Sinistra vero pars sanguine rubet. Super galeam sunt tres pennae Strutionis. Originem Dlugossus ita deseribit. Hoc insigne et talia Arma Ludouicus Poloniae et Vngariae Rex obsidendo Castrum Belz contulit viro dicto Kierdeio ex genere Russorum»¹⁷ (рис. 7).

Попри те, що викладені в гербівниках легенди про походження гербових знаків шляхетських родів, як правило, не мають під собою реальних підстав¹⁸, у випадку з гербом Кирдій варто визнати слушність переказу про надання його панові Кирдію королем Людовіком Анжуйським – з поправкою тільки, що мова, очевидно, йшла не про надання, а про удостойнення герба, на що звернув свого часу увагу Адам Бонецький, припустивши, що королівські лілії були додані до старого герба в лівій половині гербового щита, який із часом зник¹⁹. Правителі Анжуйської династії широко практикували таке доповнення шляхетських і міських гербів. Зокрема, герб королівського міста Кошиці складався з червоних і срібних смуг герба Угорського королівства та блакитної глави з трьома золотими ліліями Анжуйського дому, як це бачимо на печатці 1404 р.²⁰ та в пізніших гербових привілеях²¹ (рис. 8).

На сфрагістичних пам'ятках герб Кирдійовичів із трьома ліліями фіксується з першої половини XV ст. Відбиток печатки, якою 19 жовтня 1404 р. подільський староста Грицько Кирдійович скріпив один з актів, до

¹⁶ Kronika Polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego, syna jego, wydana. – Kraków, 1597. – S. 335.

¹⁷ Okolski S. Orbis... – Vol. I. – P. 375.

¹⁸ Cetwiński M. Mityczne wzorce i społeczne funkcje legend herbowych Czartoryskich i Czetyrtyńskich // Genealogia. – Toruń, 1981. – Nr 1. – S. 43–58; Cetwiński M., Derwich M. Herby. Legendy. Dawne mity. – Wrocław, 1987; Hrabětová I. Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohoh. – Brno, 1992; Яковенко Н. Внесок геральдики у творення «території з історією» (геральдичні легенди волинської, кийвської і брацлавської шляхти кінця XVI – XVII ст.) // Записки Наукового товариства ім. Шевченка. – Львів, 2010. – Т. 260, кн. 1. – С. 274–298.

¹⁹ Boniecki A. Herbarz Polski. – Warszawa, 1907. – Т. 10. – S. 41.

²⁰ Muzeum Narodowe w Krakowie (далі: MNK). – Rkps 1472. – Т. 2. – К. 150 (печатка круглої форми розміром 47 мм має готичний щит, на якому вісім поземих смуг, а в голові три лілії, згори щит тримає ангел, напис по колу готичним маюскулом: + S MINVS · CIVIVM · CIVITATIS · DE · CASSA).

²¹ Novák J. Slovenské mestské a obecne erby. – Bratislava, 1972. – S. 128.

нашого часу не зберігся²². Натомість на печатці його сина подільського воєводи пана Івана Григоровича Кирдійовича з Помор'ян і Винників на документі, датованому 29 січня 1449 р., бачимо відомий нам розтятий щит із трьома подвійними ліліями в стовп у другій частині; над щитом турнірний шолом з наметом під шоломовою короною, а в нашоломнику подвійна лілія між двома страусовими перами. На печатці легенда готичним мінускулом «hriczkon de pomog»²³ (рис. 9). Прикметно, що на відміну від гербівників пізнішого часу, лілії зображені тут не в правій, а в лівій половині щита з оригінальним нашоломником. В укладеному Яном Замойським протягом 1567–1569 рр. інвентарі коронного архіву («Inventarium documentorum») занотована інформація про відбитки печаток згаданого вище воєводи на документах від 23 червня 1439 р.²⁴ й 1451 р.²⁵ з подібним зображенням, але з хрестом замість лілії в нашоломнику (рис. 12). На давнішому відбитку печатки тої самої особи, датованому 10 липня 1436 р., лілії розміщені в правій половині півкруглого щита²⁶ (рис. 11).

Схожий вигляд герб має на печатках інших представників галицько-подільської галузі роду – пана Дмитра Кирдійович від 28 червня 1427 р.²⁷, львівського хорунжого Жигимонта Кирдійовича з Хотиня від 10 липня 1436 р.²⁸ та подільського підкомор'я Януша Кирдійовича з Оринина від 23 червня 1439 р.²⁹ (рис. 13).

²² BCz. – Perg. 272 («Гричко Кирдѣвич», «Hriczco Kerdeouicz»).

²³ Львівський національний університет імені Івана Франка. – Збірка Павліковських. – № 430; Центральний державний історичний архів України у місті Львові (далі: ЦДІАЛ). – Ф. 134. – Оп. 1. – Спр. 807; *Haisig M.* Herb Kierdeja w świetle zabytków sfragistyki średniowiecznej // *Miesięcznik Heraldyczny.* – Warszawa, 1936. – Т. 15. – S. 122, il.

²⁴ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (далі: AGAD). – Archiwum Zamoyskich (далі: AZ). – Sygn. 32. – St. 899 («Hryczkonis Kirdey palatini»), 918 («Hriczkonis Kyrdei palatini»); *ibid.* – Sygn. 33. – St. 692 («sigillum secundum Kierdeiowa cum galea»); *Piekosiński F.* Jana Zamoyskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne // *Studia, rozprawy i materiały z dziedziny historii polskiej i prawa polskiego.* – Kraków, 1907. – Т. 7. – Nr 905; *Kurtyka J.* Podole w czasach jagiellońskich: *Studia i materiały.* – Kraków, 2011. – S. 60, 62.

²⁵ AGAD. – AZ. – Sygn. 33. – St. 649 («sigillum Hryczkonis de Pomorzany, palatini Podoliae: Kerdeyowa cum galea coronata, vt videtur, et eius parte dextra prominente quasi»); *Piekosiński F.* Jana Zamoyskiego notaty... – Nr 30.

²⁶ AGAD. – AZ. – Sygn. 32. – St. 11, 62, nr 13 («Hryczkonis castellani Leopoliensis»); *ibid.* – Sygn. 33. – St. 657 («in qua sit corona regalis et ex ea quasi Nouina promineat secundum»); *Piekosiński F.* Jana Zamoyskiego notaty... – Nr 158.

²⁷ AGAD. – AZ. – Sygn. 33. – St. 700 («sigillum Demetrii Kerdeiouicz: Kerdeiowa»); *Piekosiński F.* Jana Zamoyskiego notaty... – Nr 1081.

²⁸ AGAD. – AZ. – Sygn. 32. – St. 11, 62, nr 13 («Sigismundi vexilliferi Leopoliensis»); *ibid.* – Sygn. 33. – St. 657 («sigillum Sigismundi vexilliferi Leopoliensis: Kerdeiowa cum galea et super galeam corona regalis cruce tamen non integra Nouina suprapositis»); *Piekosiński F.* Jana Zamoyskiego notaty... – Nr 177.

²⁹ AGAD. – AZ. – Sygn. 32. – St. 899 («Janussy Kierdey de Horynin succamerary»),

Холмський каштелян пан Ванько Джусич Кирдійович із Квасилова, що репрезентує волинську галузь роду, 31 липня 1454 р. засвідчив акт печаткою, іконографія якої в загальних рисах нагадує сфрагіси його галицько-подільських родичів: у лівій половині готичного щита геральдичні лілії в стовп, над щитом шолом із наметом під шоломовою короною, а в нашоломнику загострений на кінцях рицарський хрест між двома страусовими перами³⁰ (рис. 10).

Геральдичні джерела XVI – XVIII ст., за кількома винятками, нотують використання родинами, що походили від пана Кирдія, герба з однойменною назвою. Серед них – пани Джуси (Джусичі з Квасилова)³¹, Шиловичі³², Кирдії-Мильські й Кирдії-Ланевичі³³, Гостські (пізніше Гойські)³⁴, Вільгорські³⁵, Козинські³⁶, Чапличі-Шпанівські³⁷.

Розмаїтий сфрагістичний матеріал та інші пам'ятки містять багато прикладів використання герба різними представниками названих родин.

918 («Janussy Kyrdei de Horinyn succamerary»); *ibid.* – Sygn. 33. – St. 692 («sigillum quartum oblitteratum, galea superest»); *Piekosiński F. Jana Zamoyskiego notaty...* – Nr 907; *Kurtyka J. Podole...* – S. 60, 62. На прорисах Яна Замойського зображення в щиті відсутнє, очевидно, через незадовільний стан відбитка, але представлений на малюнку нашоломник цілком відповідає іконографії на інших печатках Кирдійовичів. З огляду на це можемо зробити висновок, що й на печатці Януша Кирдійовича пана з Оринина було присутнє зображення трьох лілій у щиті.

³⁰ Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie. – Lwów, 1875. – T. 5. – S. 176; *Haisig M. Herb Kierdeja...* – S. 121–122, il.; *Haisig M. Sfragistyka szlachecka doby średniowiecza w świetle archiwaliów lwowskich.* – Lwów, 1938. – S. 25–26, il. 41.

³¹ *Okolski S. Orbis...* – Vol. 1. – P. 379; BCz. – Rkps 1740 («Compendium»). – St. 108/116; *Kojałowicz W. Compendium...* – S. 86; *Niesiecki K. Herbarz...* – T. 3. – S. 476; *Boniecki A. Herbarz Polski.* – Warszawa, 1902. – T. 5. – S. 218–219.

³² *Paprocki B. Gniazdo...* – S. 1125; *Paprocki B. Herby...* – S. 700; *Okolski S. Orbis...* – Vol. 1. – P. 379; BCz. – Rkps 1740 («Compendium»). – St. 108/116; *Kojałowicz W. Compendium...* – S. 86; *Niesiecki K. Herbarz...* – T. 5. – S. 81; *Petrauskas R. Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a.: sudėtis – struktūra – valdžia.* – Vilnius, 2003. – P. 303.

³³ *Paprocki B. Gniazdo...* – S. 1125; *Paprocki B. Herby...* – S. 700; *Okolski S. Orbis...* – Vol. 1. – P. 379; BCz. – Rkps 1740 («Compendium»). – St. 108/116; *Kojałowicz W. Compendium...* – S. 86; *Niesiecki K. Herbarz...* – T. 5. – S. 81.

³⁴ *Paprocki B. Gniazdo...* – S. 1125; *Paprocki B. Herby...* – S. 700; *Okolski S. Orbis...* – Vol. 1. – P. 379; *Kojałowicz W. Compendium...* – S. 86; *Niesiecki K. Herbarz...* – T. 4. – S. 379; t. 5. – S. 80–81; *Źródła dziejowe...* – T. 18, cz. 2. – S. 347.

³⁵ *Okolski S. Orbis...* – Vol. 1. – P. 379; *Niesiecki K. Herbarz...* – T. 9. – S. 294.

³⁶ *Okolski S. Orbis...* – Vol. 1. – P. 379; BCz. – Rkps 1740 («Compendium»). – St. 108/116; *Kojałowicz W. Compendium...* – S. 86; *Niesiecki K. Herbarz...* – T. 5. – S. 346.

³⁷ *Paprocki B. Gniazdo...* – S. 1125; *Paprocki B. Herby...* – S. 700; *Okolski S. Orbis...* – Vol. 1. – P. 379; *Kojałowicz W. Compendium...* – S. 86; *Niesiecki K. Herbarz...* – T. 3. – S. 171.

Здебільшого на сфрагісах бачимо неповний герб із трьома ліліями в одній із частин щита (переважно в правій, але іноді й у лівій). Зокрема, подібне зображення присутнє на печатках пінського й городецького старости Петра Кирдійовича Мильського 1542³⁸ й 1547 рр.³⁹, Петра Івановича Чаплича 1546–1548 рр.⁴⁰, луцького войськового Івана Петровича Чаплича-Шпанівського 70-х років XVI ст.⁴¹ (рис. 14), 1579⁴² й 1579–1581 рр.⁴³, луцького земського судді Федора Кадяновича Чаплича-Шпанівського 1579–1581 рр.⁴⁴, Костянтина Федоровича Чаплича-Шпанівського 1594 р.⁴⁵, Романа Івановича та Ярофія Васильовича Гостських 1565 р.⁴⁶ (рис. 15), Гаврила Романовича Гостського третьої чверті XVI ст.⁴⁷, 1583⁴⁸ 1589⁴⁹ й 1602 рр.⁵⁰, володимирського підкоморія Романа Гавриловича Гостського 1615⁵¹ й 1621 рр.⁵², луцького підстарости Михайла Андрійовича Вільгорського 1574–1575⁵³ й 1575 рр.⁵⁴, володимирського підстарости Романа Вільгорського 1591,⁵⁵ 1594⁵⁶ й 1596–1597 рр.⁵⁷, київського підвоєводи Вацлава Вільгорського 1597–1600⁵⁸ й 1600–1605 рр.⁵⁹ (рис. 16) та початку

³⁸ AGAD. – Perg. 7621; Archiwum Narodowe w Krakowie (далі: ANK). – Archiwum Książąt Sanguszków (далі: ASang). – Teka II. – Plik 95.

³⁹ Центральний державний історичний архів України у місті Києві (далі: ЦДІАК). – Ф. 256. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 40 зв.

⁴⁰ ANK. – ASang. – Teka V. – Plik 42; BCz. – Perg. 1229.

⁴¹ Музей Шереметьєвих. – МС-1822 (печатка, знайдена в м. Гощі Рівненської обл.; виготовлена з мідного сплаву, має круглу форму робочої частини діаметром 18,5 мм, загальну висоту 27,5 мм й вагу 11,2 г).

⁴² ANK. – ASang. – Teka XIVa. – Plik 11.

⁴³ ЦДІАК. – Ф. 223. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 3 зв.; ANK. – ASang. – Teka XIVa. – Plik 10; plik 14. – St. 78; teka XV. – Plik 7, 9.

⁴⁴ ANK. – ASang. – Teka XIVa. – Plik 10; plik 11; plik 14. – St. 78; teka XV. – Plik 17.

⁴⁵ *Ibid.* – Rkps 42.

⁴⁶ *Ibid.* – Teka X. – Plik 8.

⁴⁷ *Ibid.* – Teka 128. – Plik 30. – St. 43.

⁴⁸ Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаніка (далі: ЛННБ). – Відділ рукописів. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 4045. – Арк. 33 зв., 37.

⁴⁹ ANK. – ASang. – Teka XVIIa. – Plik 74.

⁵⁰ *Ibid.* – Teka XXIV. – Plik 90.

⁵¹ ЦДІАК. – Ф. 256. – Оп. 1. – Спр. 60. – Арк. 66.

⁵² *Там само.* – Спр. 158. – Арк. 1 зв.

⁵³ ANK. – ASang. – Teka XIII. – Plik 43, 54; plik 58. – St. 280.

⁵⁴ *Ibid.* – Teka XIII. – Plik 95, 97.

⁵⁵ *Ibid.* – Teka XVIIIa. – Plik 48.

⁵⁶ *Ibid.* – Teka XXI. – Plik 1.

⁵⁷ *Ibid.* – Teka XXII. – Plik 34; teka XXIIa. – Plik 4; plik 6. – St. 21; plik 14.

⁵⁸ *Ibid.* – Teka XXIIa. – Plik 4; plik 6. – St. 21; plik 14; teka XXIV. – Plik 8, 18.

⁵⁹ ЦДІАК. – Ф. 221. – Оп. 1. – Спр. 40. – Арк. 1; ф. 256. – Оп. 1. – Спр. 53. – Арк.

XVII ст.⁶⁰ (рис. 17), Олександра Вільгорського 1599 р.⁶¹, Павла Козинського 1637 р.⁶² (рис. 18).

У нобілітаційному привілеї господарському дякові Михайлу Васильовичу від 20 жовтня 1563 р. вміщено опис герба, до якого його прийняв господарський маршалок Михайло Тихнович Козинський: «гербъ три лелие, а подле лилий чирвоное поле»⁶³. Уживаний родом панів Вільгорських герб Кирдій в овальному бароковому щиті зображений на портреті Анни з Оських Вільгорської середини XVIII ст. роботи гравера Івана Филиповича⁶⁴.

В окремих випадках зображення щита з гербом Кирдій на сфрагістичних пам'ятках супроводжував шолом із наметом, як, приміром, на печатках Івана Петровича Кирдія-Мнишинського 1580–1581 рр.,⁶⁵ господарського маршалка Олізара Петровича Кирдія-Мильського 1581–1583 рр.⁶⁶ (рис. 19), Юрія Олізаровича Кирдія-Мильського 1601⁶⁷ й 1602 рр.,⁶⁸ Івана Петровича Чаплича-Шпанівського 1585 р.⁶⁹

---

13 зв., 16 зв., 24 зв., 33 зв., 39 зв., 44 зв., 49 зв., 53 зв., 61 зв.; ANK. – ASang. – Тека XXIV. – Плік 65, 66, 67, 72, 79; *Болсуновский К.* Сфрагистические и геральдические памятники Юго-Западного края. – Киев, 1899. – Вып. 1 – С. 5, ил. 28.

⁶⁰ Музей Шереметьевых. – МС-1777 (овальна пластина 18,5x18 мм, вага 2,4 г).

⁶¹ ANK. – ASang. – Тека XXIII. – Плік 71.

⁶² ЦДІАК. – Ф. 2228. – Оп. 1. – Спр. 122. – Арк. 3.

⁶³ Российский государственный архив древних актов. – Ф. 389. – Кн. 41. – Л. 286; AGAD. – Sumariusz Metryki Litewskiej. – Ks. 4. – S. 224 v; *Любавский М.* Литовско-русский сейм. Опыт по истории учреждения в связи с внутренним строем и внешнею жизнью государства. – Москва, 1901. – С. 461; *Wdowiszewski Z.* Regesty nobilitacji w Polsce (1404–1794) // Materiały do biografii, genealogii i heraldyki polskiej. – Buenos Aires, 1987. – Т. 9. – S. 56; Materiały genealogiczne, nobilitacje, indygenaty w zbiorach Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie / oprac. *A. Wajs*. – Warszawa, 1995. – S. 123; *Trelińska B.* Album armorum nobilium Regni Poloniae XV – XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów XV – XVIII w. – Lublin, 2001. – S. 147, nr 299.

⁶⁴ ЛННБ. – Г-36957; *Białynia-Cholodecki J.* Trynitarze. – Lwów, 1911. – S. 36, il.; *Chwałewik E.* Jan Filipowicz rytownik i drukarz. Z dziejów exlibrisu lwowskiego // *Studia nad książką, poświęcone pamięci Kazimierza Piekarskiego.* – Wrocław, 1951. – S. 237; *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających. Malarze, rzeźbiarze, graficy.* – Warszawa, 1975. – Т. 2. – S. 220; *Łomnicka-Żakowska E.* Grafika portretowa epoki saskiej w Polsce: W relacji z późnobarokową grafiką europejską. – Warszawa, 2003. – S. 62, il. 88; *Український портрет XVI – XVIII століть: Каталог альбом.* – Київ, 2006. – С. 318, № 433.

⁶⁵ ANK. – ASang. – Тека XIVa. – Плік 22; тека XV. – Плік 7, 9.

⁶⁶ Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського Національної академії наук України (далі: ІР НБУВ). – Ф. 2. – Спр. 6888; AGAD. – Perg. 8792; ANK. – ASang. – Тека XV. – Плік 7, 9.

⁶⁷ ANK. – ASang. – Тека XXIV. – Плік 32. – Ст. 206, 208, 302.

⁶⁸ *Ibid.* – Плік 108. – Ст. 745; плік 110.

⁶⁹ *Ibid.* – Тека XVIa. – Плік 85.

Значно частіше на печатках нащадків Кирдія бачимо повні герби з різноманітними нашоломниками. Найуживанішим серед них було зображення трьох страусових пер. Зокрема, вони присутні на печатках Федора Кадяновича Чаплича-Шпанівського 1581–1583,⁷⁰ 1583–1600,⁷¹ 1585⁷² й 1594 рр.⁷³, Гаврила Романовича Гостського 1597–1599 рр.⁷⁴, Олександра Вільгорського 1641 р.⁷⁵, а також на матриці печатки Федора Богдановича Козинського першої половини XVII ст. загальною висотою 27 мм і вагою 12,1 г, що складається з масивної восьмикутної пластини розміром 13×12 мм та довгої ручки у вигляді ромба з круглим отвором посередині⁷⁶ (рис. 21).

На кількох матрицях печаток XVIII ст., що належали представникам роду Вільгорських також бачимо герб Кирдій із трьома страусовими перами в нашоломнику. Зокрема, на печатці волинського мечника (1718–1728) і підчасого (1728–1735) Міхала-Яна Вільгорського над півкруглим щитом із гербом Кирдій розташовано шоломову корону з трьома страусовими перами, а здолу дві перехрещені пальмові галузки⁷⁷ (рис. 22); на печатці Юзефа Вільгорського кінця XVIII ст. страусові пера розташовані над шляхетською короною, а довкола щита розміщені різноманітна зброя і прапори⁷⁸ (рис. 23). Гербовий нашоломник у вигляді трьох пер павича

⁷⁰ ANK. – ASang. – Teka XXV. – Plik 15; teka XVa. – St. 45, 47, 125.

⁷¹ IP НБУВ. – Ф. 301. – Спр. 656 Л. – Арк. 28; ЛННБ. – Відділ рукописів. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 4045. – Арк. 33 зв., 37, 38 зв.; ЦДІАК. – Ф. 221. – Оп. 1. – Спр. 30. – Арк. 3; ф. 256. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 221 зв., 227; ANK. – ASang. – Teka XVI. – Plik 1, 3, 14, 16, 17, 22; plik 24. – St. 141; plik 55. – St. 280, 284; plik 65. – St. 321, 323; teka XVIa. – Plik 13, 19, 52, 74; plik 95. – St. 655, 663, 665; plik 96. – St. 681; teka XVII. – Plik 22, 44, 49, 55; teka XVII. – Plik 62, 63, 82; teka XVIIa. – Plik 16, 17, 47, 66; teka XVIII. – Plik 3, 4, 6, 45, 47; teka XVIIIa. – Plik 18, 73; teka XIX. – Plik 35. – St. 101; teka XX. – Plik 16; plik 43. – St. 314, 322; plik 54; teka XXI. – Plik 21, 23; plik 49. – St. 227, 249; plik 50, 98. – St. 474, 481, 483, 489, 492, 503, 527, 547, 552; teka XXIIa. – Plik 52; teka XXIII. – Plik 40; MNK. – Rkps 892. – Т. 4. – К. 4, 7.

⁷² ANK. – ASang. – Teka XIII. – Plik 92.

⁷³ ANK. – ASang. – Rkps 42.

⁷⁴ ЦДІАК. – Ф. 256. – Оп. 1. – Спр. 126. – Арк. 1 зв.; ANK. – ASang. – Teka XXIIa. – Plik 4; plik 6. – St. 21; plik 14; teka XXIII. – Plik 81.

⁷⁵ ЦДІАК. – Ф. 256. – Оп. 1. – Спр. 79. – Арк. 36.

⁷⁶ Музей Шереметьєвих. – МС-821; *Однороженко О.* Украинские личные печати XVII – XVIII вв. // *Антиквар.* – Київ, 2010. – № 11 (48). – С. 53, ил. 2.

⁷⁷ Музей Шереметьєвих. – МС-611; *Однороженко О.* Украинские личные печати... – С. 53–54, ил. 10 (мідна печатка: випукла овальна пластина розміром 17,5×17 мм та пласка ручка у вигляді лілії з овальним отвором у верхній частині, вага 10,3 г).

⁷⁸ Музей Шереметьєвих. – МС-2623 (печатка знайдена в с. Зимне Володимир-Волинського району Волинської обл.; виготовлена з мідного сплаву; складається з овальної випуклої пластини розміром 20×17,5 мм та фігурної ручки у вигляді дельфіна, загальна висота 29,5 мм, вага 11,6 г).

уживали на печатках Гаврило Романович Гостський 1602 р.⁷⁹ та його син Роман 1629 р.⁸⁰ На печатці луцького підстарости і возного Михайла Андрійовича Вільгорського 1576 р. в нашоломнику зображено лева, що виникає з корони⁸¹ (рис. 20).

Окремі нащадки пана Кирдія допускали певну модифікацію родового герба. Прикладом такої зміни є зображення на печатці Ярофія Васильовича Гостського 1579–1580 рр., на якій три лілії в стовп у ренесансному щиті без звичного поділу на дві частини⁸². Істотніші новації спостерігаємо в гербах тих Кирдійовичів, які залишили зображення лише однієї лілії, що займала все поле гербового щита. Так, подвійну лілію бачимо на печатках Кад'яна Івановича Чаплича від 1546–1551 рр.⁸³ (рис. 24), луцького судді (1555–1558) Петра Івановича Чаплича від 1557⁸⁴ і 1558 рр.⁸⁵ та матриці печатки Івана Джуси кінця XVI ст.⁸⁶ (рис. 25).

На печатках володимирського городничого (1553–1568) і підстарости (1556–1562) Михайла Тихновича Козинського від 28 квітня 1551 р.⁸⁷, 3 листопада 1551 р.⁸⁸ й 1557–1560 рр.⁸⁹ зображено перехрещену лілію в ренесансному щиті (рис. 26). Портрет його сестри Ганни з Козинських Гостської (оригінал початку XVII ст. і копія 30-х років XIX ст.) містить кольорову версію цього герба – подвійна срібна лілія на зеленому полі⁹⁰.

⁷⁹ ЦДІАК. – Ф. 256. – Оп. 1. – Спр. 91. – Арк. 11.

⁸⁰ Там само. – Спр. 180. – Арк. 4 зв.

⁸¹ ANK. – ASang. – Тека XIV. – Плік 3, 4, 6, 19.

⁸² Ibid. – Тека XIVa. – Плік 12. – Ст. 62, 68; плік 14. – Ст. 78; плік 22.

⁸³ Ibid. – Тека V. – Плік 51, 53; тека VII. – Плік 53, 54, 61.

⁸⁴ AGAD. – Perg. 7730.

⁸⁵ ANK. – ASang. – Тека VIII. – Плік 109.

⁸⁶ Музей Шереметьєвих. – МС-2451 (печатка з мідного сплаву, знайдена в м. Острів Рівненської обл., складається з овальної пластини розміром 16x15,5 мм та пласкої ручки з отвором вгорі, загальна висота 31 мм, вага 5,3 г).

⁸⁷ ANK. – ASang. – Тека VII. – Плік 45, 47.

⁸⁸ Ibid. – Плік 62.

⁸⁹ ЦДІАК. – Ф. 220. – Оп. 1. – Спр. 37; ф. 256. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 59; ANK. – ASang. – Тека VIII. – Плік 67, 76; *Wittig W. Nieznana szlachta polska i jej herby.* – Kraków, 1908. – S. 155, il.

⁹⁰ *Хойнацкий А.* Почаевская Успенская Лавра: Историческое описание. – Почаев, 1897. – С. 258, 399; *Лукашевич М.* Место погребения основателей Почаевской Лавры Гойской и Домашевских // Почаевский листок. – Почаев, 1910. – № 10. – С. 14–15; *Жолтовський П.* Український живопис XVII – XVIII ст. – Київ, 1978. – С. 128–129, мал.; *Овсійчук В.* Українське мистецтво другої половини XIV – першої половини XVII ст. – Київ, 1985. – С. 156, 158; *Овсійчук В.* Українське мистецтво другої половини XVI – першої половини XVII ст. Гуманістичні та визвольні ідеї. – Київ, 1985. – С. 164–165; *Ричков П., Луц В.* Почаївська Свято-Успенська Лавра. – Київ, 2000. – С. 117–118;

Тривале (з 1377 р.) і добре задокументоване сфрагістично-геральдичними пам'ятками XV – XVIII ст. побутування герба з анжуйськими ліліями, здавалося б, дозволяє трактувати герботворення Кирдійовичів протягом чотирьох століть як досить одноцільний комплекс, в основі якого були три (іноді одна) лілії з певною варіативністю зображень у щитах і нашоломниках.

Попри очевидність цього висновку, виявлені останнім часом сфрагістичні джерела дозволяють кардинально змінити уявлення про геральдичну спадщину Кирдійовичів. Самі обставини надання пану Кирдію за здобуття Белза в 1377 р. в якості почесної відзнаки королівських лілій дозволяють робити припущення, що це удостойнення мало тільки доповнювати давніший родовий герб⁹¹, зміст, ступінь поширення та особливості використання якого донедавна залишалися невідомими.

Відповідь на питання, як виглядав герб Кирдія до привілею короля Людовіка, знаходимо на відбитку печатки члена ради великого князя Дмитра-Любарта Гедиміновича пана Васька Кирдійовича від 1 жовтня 1366 р.⁹² Попри кількаразові публікації цієї сфрагістичної пам'ятки, її зміст і належність до сих пір залишалися невідомими⁹³. У полі печатки знак у вигляді хвилястої літери М під стовпом із кулькою вгорі в супроводі напису по колу: [П]Є[ЧА В]А[СКА КИРД].

У каталозі «Adnotationes spectantes ad familias», укладеному Яном Замойським під час інвентаризації Коронного архіву⁹⁴, є прориси знаків на печатках від 12 жовтня 1387 р. й 10 жовтня 1388 р.: на першій півкола кінцями додолу під хрестиком із двома відгалуженнями вгорі⁹⁵ (рис. 28), а на другій півкола кінцями вправо під хрестиком із двома відгалуженнями вліво⁹⁶ (рис. 29). Попри певну варіативність ці зображення дозволяють скласти уявлення про первісний родовий герб Кирдія.

Використання Васьком Кирдійовичем знака, відмінного від герба з трьома ліліями, з огляду на час користування ним (до удостойнення герба королем Людовіком) та приналежність носія до іншого, ніж згадуваний

Український портрет... – С. 117, 119–120, № 58.

⁹¹ *Boniecki A.* Herbarz... – Т. 10. – С. 41.

⁹² BCz. – Perg. 254; MNK. – Rkps 1713. – К. 181 (кругла діаметром 23 мм).

⁹³ *Piekosiński F.* Pieczęcie polskie wieków średnich. – Kraków, 1899. – С. 317, nr 484, il. 306; *Piekosiński F.* Heraldyka... – С. 296, il. 500; *Грушевський М.* Ілюстрована історія України. – Київ, 1992. – С. 145, мал. 127; Грамоти XIV ст. / упор., вступ. ст., комент. і словн.-покажч. *М. Пецак.* – Київ, 1974. – С. 38–39, № 19.

⁹⁴ AGAD. – AZ. – Sygn. 33. – St. 647–706.

⁹⁵ *Ibid.* – St. 678 («sigillum septimum»); *Piekosiński F.* Jana Zamoyskiego notaty... – С. 61, nr 538.

⁹⁶ AGAD. – AZ. – Sygn. 33. – St. 679 («sigillum septimum»); BCz. – Perg. 1044 («Васко Кирдѣвич ... к сеи грамоти наши пѣчати привисили»; печатка відірвана); *Archiwum książąt Sanguszków.* – Т. 1. – Nr. 11; *Piekosiński F.* Jana Zamoyskiego notaty... – С. 62, nr 546.

нами пан Кирдій, політичного кола цілком зрозуміле. Якщо останній належав до прибічників спочатку Казимира III, а пізніше його спадкоємця Людовіка Анжуйського, то Васько Кирдійович входив у найближче оточення великого князя Дмитра-Любарта, що був ярим противником цих королів у боротьбі за руські землі.

Варто було б очікувати, що після запровадження герба з трьома ліліями для первісного родового знака не мало б лишитися місця, проте сфрагістичні пам'ятки XVI ст. показують іншу картину. Зокрема, на печатці Федора Юхновича Вільгорського 1540 р. бачимо півколо кінцями додолу з двома врубамі всередині й подвійним відгалуженням угорі⁹⁷ (рис. 30) – знак, іконографія якого схожа на зображення на печатці Васька Кирдійовича 1388 р. Такий самий знак, але повернутий уліво, містить печатка Тихна Гриньковича Козинського 1535 р.⁹⁸ (рис. 31). На печатці Сенька Гриньковича Козинського 1542 р. бачимо двораменний хрест над півколом кінцями догори з подвійним відгалуженням здолу⁹⁹. Печатка Олехна Гриньковича Козинського 1532 р. має знак у вигляді півкола кінцями додолу з подвійним відгалуженням угорі над двораменним хрестом¹⁰⁰. На печатці Михайла Івановича Козинського 1580 р. зображене півколо кінцями додолу з подвійним розгалуженням згори і трираменним хрестом усередині¹⁰¹ (рис. 32).

Стабільність використання Козинськими видозмін родового знака зумовила, очевидно, ту обставину, що цей герб потрапив у поле зору укладачів річпосполитських гербівників. Правда, його інтерпретували в звичний для того часу натуралізаційний спосіб – півколо визначили як підкову, а відгалуження – як шаблю. Відповідно в гербівниках Бартоша Папроцького знаходимо наступну конструкцію – на блакитному полі срібна підкова кінцями додолу під срібною шаблею із золотим руків'ям вістрям догори¹⁰² (рис. 33–34).

У гербівнику Шимона Окольського родовий знак Козинських фігурує під назвою Коїленчик або Ждан і має вигляд золотої підкови кінцями додолу під срібною шаблею із золотим руків'ям вістрям догори на блакитному полі: «Koilenzik alias Zdan. Delineatio: Solea disposita admodum Pobog sursum latitudine, in summitate habet frameam nudam eleuatam in campo caeruleo»¹⁰³. У гербівниках Кояловича й Несецького герб представлено так само, як і в Папроцького, але під назвою Заглоба з відміною¹⁰⁴ (рис. 35).

⁹⁷ AGAD. – Tak zwana Metyka Litewska. – Dz. IX. – Sygn. 89. – St. 468.

⁹⁸ *Ibid.* – St. 487.

⁹⁹ ANK. – ASang. – Teka II. – Plik 96.

¹⁰⁰ AGAD. – Perg. 4789.

¹⁰¹ ANK. – ASang. – Teka XIVa. – Plik 31.

¹⁰² *Paprocki B. Gniazdo ...* – S. 1129; *Paprocki B. Herby...* – S. 863.

¹⁰³ *Okolski S. Orbis...* – Vol. 1. – P. 405–406.

¹⁰⁴ BCz. – Rkps 1740 («Compendium»). – St. 374/410; *Kojalowicz W. Compendium...* – S. 329; *Niesiecki K. Herbarz ...* – T. 5. – S. 346.

Окремі представники спільноти Кирдійовичів користувалися родовими знаками, істотно відмінними від первісних взірців. Зокрема, на одній із печаток Петра Кирдійовича Мильського 1544 р. зображено стрілу вістрям додолу з двома хвилястими відгалуженнями з кожного боку¹⁰⁵ (рис. 36). Досить значною є відмінність іконографії родового знака й на сфрагісі Матяша Зеньковича Остріївського 1569 р. (знак у вигляді хреста із загнутим горішнім кінцем)¹⁰⁶ (рис. 37), родина якого, за спостереженням Ігоря Тесленка, теж вела свій родовід від пана Кирдія.

Виявлені нами сфрагістичні пам'ятки підтверджують припущення Адама Бонецького про одночасне використання Кирдійовичами анжуйських лілій поруч із первісним родовим символом¹⁰⁷. Зокрема, на печатці Романа Івановича Гостського 1546 р. маємо розтятий ренесансний щит, у першій частині якого є три лілії в стовп, а в другій – півколо кінцями догори з відгалуженням здолу¹⁰⁸ (рис. 38).

Сфрагістичні матеріали показують, що герботворення Кирдійовичів відзначалося використанням кількох різних за походженням геральдичних знаків. Найдавнішим із них було зображення півкола з подвійним розгалуженням, яке різні представники роду доповнювали додатковими елементами – хрестиком, врубам, дво- чи трираменним хрестом. Уживання цього символу простежується з 1366 р. до кінця XVI ст. Після появи згадуваного вище привілею Людовіка Анжуйського в герботворенні роду закріплюється використання фігур трьох лілій із варіаціями зображення як у гербових щитах (три лілії в правій чи лівій половинах або одна лілія на весь щит), так і в нашоломниках, де трапляються страусові та павичеві пера, хрести, лілії та фігура лева. Для XVI ст. прикметним є паралельне використання цих гербів у межах однієї родини і навіть однією й тією ж особою. Особливо характерним є приклад використання обох гербів у різних частинах одного щита.

Паралельне і навіть одночасне використання однією родиною кількох гербів, що становило одну з характерних рис руської середньовічної геральдики, у герботворчій практиці спільноти Кирдійовичів зумовило досить складний і своєрідний комплекс символіки, що поєднав елементи руської і західноєвропейської геральдик.

---

¹⁰⁵ AGAD. – AZ. – Sygn. 2633. – St. 37.

¹⁰⁶ ЦДІАК. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 180.

¹⁰⁷ Boniecki A. Herbarz... – T. 10. – S. 41.

¹⁰⁸ ANK. – ASang. – Teka V. – Plik 42.

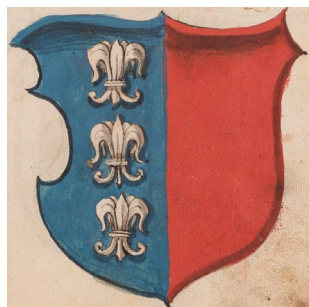

Рис. 1. Герб Кирдій у гербівнику «Stemmata Polonica». 1555

Рис. 2. Герб Кирдій у гербівнику «Liber insigniorum». 1575

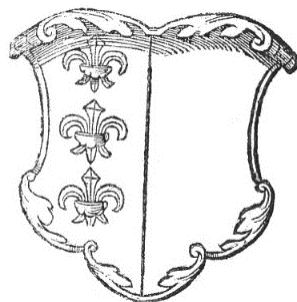

Рис. 3. Герб Кирдій у гербівнику «Arma Regni Poloniae». 1562

Рис. 4. Герб Кирдій у гербівнику Бартоша Папроцького «Gniazdo snoty». 1578

Рис. 5. Герб Кирдій у гербівнику Бартоша Папроцького «Herby rycerstwa polskiego». 1584

Рис. 6. Герб Кирдій у «Kronice Polskiej» Марціна Бельського. 1597

Рис. 7. Герб Кирдій у гербівнику Шимона Окольського «Orbis Polonus». 1641

Рис. 8. Герб міста Кошиці в привілеї 1423 р.

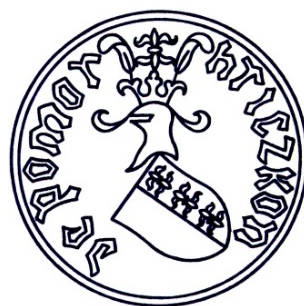

Рис. 9. Печатка пана Івана Кирдійовича з Помор'ян і Винників. 1449

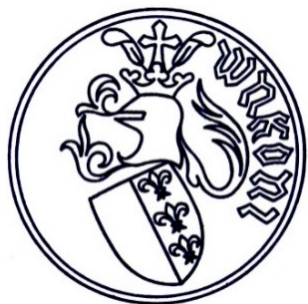

Рис. 10. Печатка
пана Ванька Джусича
Кирдійовича
з Квасилова. 1454

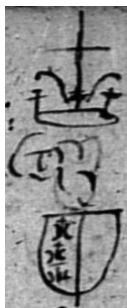

Рис. 11–12. Прориси печаток Івана Кирдійовича
з Помор'ян і Винників. 1436, 1439.

Рис. 13. Прорис печатки Януша Кирдійовича
з Оринина. 1439

Рис. 14. Матриця печатки
Івана Петровича
Чаплича-Шпанівського.
70-і рр. XVI ст.

Рис. 15. Печатка
Романа Івановича
Гостського. 1565

Рис. 16. Печатка
Вацлава Вільгорського
1600–1605 рр.
та поч. XVII ст.

Рис. 17. Матриця печатки
Вацлава Вільгорського.
Поч. XVII ст.

Рис. 18. Печатка
Павла Козинського.
1637

Рис. 19. Печатка
Олізара Петровича
Кирдія-Мильського.
1581–1583

Рис. 20. Печатка Михайла Андрійовича Вільгорського. 1576

Рис. 21. Матриця печатки Федора Богдановича Козинського. 1-ша полов. XVII ст.

Рис. 22. Матриця печатки Міхала-Яна Вільгорського. 1718–1735

Рис. 23. Матриця печатки Юзефа Вільгорського. Кін. XVIII ст.

Рис. 24. Печатка Кад'яна Івановича Чаплича. 1546–155

Рис. 25. Матриця печатки Івана Джуси. Кін. XVI ст.

Рис. 26. Печатка Михайла Тихновича Козинського. 1551

Рис. 27. Печатка Васька Кирдійовича. 1366

Рис. 28–29. Прориси печаток Васька Кирдійовича. 1387, 1388

Рис. 30. Печатка Федора Юхновича Вільгорського. 1540

Рис. 31. Печатка Тихна Гриньковича Козинського. 1535

Рис. 32. Печатка Михайла Івановича Козинського. 1580

Рис. 33. Герб Кирдій у гербівнику Бартоша Папроцького «Gniazdo snoty» 1578

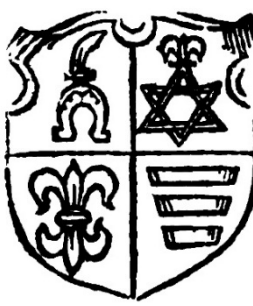

Рис. 34. Герб Кирдій у гербівнику Бартоша Папроцького «Herby rycerstwa polskiego». 1584

Рис. 35. Герб Кирдій у гербівнику Шимона Окольського «Orbis Polonus». 1641

Рис. 36. Печатка Петра Кирдійовича Мильського. 1544

Рис. 37. Печатка Матяша Зеньковича Остріївського. 1569

Рис. 38. Печатка Романа Івановича Гостського. 1546